

ארבעה צריכים חיזוק (כרכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • פרשת משפטים תש"פ

ונמצא כי עסק התורה אינו קשה, כי הטבע מושך לזה, ואדם נברא עם טבע שנמשך לתורה, עד כדי כך שכתוב (משלי ה, יט) באהבתה תשגה תמיד, ובגמרא (עירובין נד, ב) קראו מקרא זה על רבי אלעזר בן פדת שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון, ועל כגון זה נאמר באהבתה תשגה תמיד, שמרוב אהבת התורה נדמה כמי שאינו בר דעת, ששכח היכן הניח את בגדו. וכיוצא בזה מובא בגמרא (שבת פח, א) על רבא שבשעת לימודו מעך את אצבעו ויצא ממנה דם, ולא הרגיש כלל בזה מרוב שהיה שקוע בתורה. זהו כוח התורה!

הלומדים לפי טבעם יותר מנצלים את הזמן

ומה זה נוגע לנו? אינני בא לומר תוכחה, רק בתור עצה טובה וידידות. הנה אם נבחן את כל זמני הלימוד שאדם לומד, מתי יש סקרנות ומתי לא, אפשר לראות איזה סדר יותר מעניין ואיזה סדר פחות.

וכמדומה שבדרך כלל, אצל רבים מהציבור, סדר שלישי יותר מעניין, מפני שלומדים בו לפי הטבע, כפי מה שמעניין, ומאז נהנים מזה, אבל בסדר שני הלימוד פחות מעניין, ובסדר ראשון עוד יותר פחות, כי אז לומדים לאט, ומתעכבים יתר על המידה, וזה נגד הטבע, וכשלומדים נגד הטבע זה פחות מעניין ואין הצלחה. ואמנם יש כאלה שמנצלים כל רגע גם בסדר א', אבל לא כולם כך, ויש כאלה שהלימוד בסדר א' פחות מעניין אותם, והסימן לזה הוא האם לומדים בהתמדה ומרגישים שחבל על כל רגע, או שמרגישים שיש זמן ולא ממהרים לבוא בזמן לסדר.

וזה דבר ידוע גם אצל אברכים, שבדרך כלל אלו שלומדים יותר כמות ממהרים לבוא לסדרי הלימוד, כי חבל על כל רגע, וגם באמצע הסדר לא מפסיקים, כי הלימוד מעניין ומושך, אבל אם לומדים בעיון גדול, על פי רוב, כשהם נגד הטבע, לא ממהרים לבוא לסדר, ובאמצע הסדר משתעממים וצריכים להפסיק לשתות משהו... כי הלימוד לא לפי הטבע.

וטבע רוב בני אדם הוא שהפשטות יותר מעניינת, ולכן בסדר א' אם לומדים לאט זה נגד הטבע. ואמנם יש הרבה שלומדים לפי הטבע, ואזי כל רגע מנוצל ובאים בזמן לסדר, אבל לפי הנראה לא כולם כך.

סדרי הישיבה ולימוד המוסר

ועוד דבר שחשוב לדעת, כי הנה בישיבה יש סדרים, תפילה, ואחר כך סדר א', ומנחה, וסדר שני, ומעריב, וסדר שלישי, וידוע שמי ששומר ומתנהג על פי סדרי הישיבה מצליח, אבל מי שלומד אפילו הרבה יותר אם זה לא לפי סדרי הישיבה אין הצלחה, וההצלחה אינה אותה הצלחה כמו אם שומרים על סדרי הישיבה, ואין צורך בהסברים לזה אלא כך המציאות, שמי ששומר על סדרי הישיבה מצליח. וזה כולל את כל הסדרים: תפילה עם סדרי הישיבה, וסדר ראשון עם סדרי הישיבה, ומנחה בישיבה, וסדר שני להחליל בזמן, ואחר כך מוסר, ומעריב, וסדר שלישי.

ובענין סדר המוסר כבר דיברנו הרבה פעמים, שרבים לא יודעים מה החשיבות של סדר המוסר. אדם צריך חינוך, וצריך להיות מסודר, עם הנהגה מסודרת על פי התורה, ומי שעוסק ולומד בספרי מוסר זה משפיע על כל ההנהגה ומביא לחיים מאושרים. כפי שכבר סיפרתי שאמרו לי רבים ואפילו בעלי משפחה, שהתחילו ללמוד מוסר בקביעות בכל יום, אפילו זמן מועט, קביעות של ספרי מוסר, ועל ידי זה כל הבית השתנה! והמצב רוח בבית הוא אחר לגמרי, והיה בית מלא שמחה, עם שמחת חיים בבית, על ידי קביעות יום יומית ללימוד המוסר.

אדם שחי עם חשבון וכל היום מסודר עם תכנית מסודרת, לא לפי טבע היצר, אלא לפי השכל, על פי התורה, כל החיים הם חיים אחרים ומאושרים, וזה אפילו בבעלי משפחה, כל שכן בחורים, מי שהוא מסודר לפי סדרי הישיבה, הוא מאושר וגם מצליח. כך המציאות.

השיעורים בישיבה - שימוש חכמים

והנה בישיבה יש גם שיעורים, והשיעורים הם שימוש חכמים, ובאבות פרק ששי אמרו שהתורה נקנית בשימוש חכמים בדיבור חברים ובפלפול התלמידים, וכן אמרו בגמרא (תענית ז, א) הרבה למדתי מרבתי, ומחברי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולם.

שתי סיבות לעסק התורה

שינוי באבות (א, ב) על שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, והדבר הראשון זה תורה.

וכן המסילות ישרים כשמבאר את כל המדרגות לפי סדר הברייתא של רבי פינחס בן יאיר, זהירות וזריזות וכל המעלות, הדבר הראשון זה תורה, וכדאיתא שם בתחילה תורה מביאה לידי זהירות.

ואמרו חז"ל (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ובמסילות ישרים פרק ה' כתב כי אם הבורא שברא את היצר הרע והוא המכיר תכונותיו, גילה לנו שהתבלין כנגדו זה התורה, פשוט שזו הרפואה היחידה, ואין שום רפואה אחרת לתחלואי היצר, כי היצר הרע חזק מאד, ורק תורה היא התבלין והרפואה כנגדו.

ונמצא לפי זה כי החיוב של עסק התורה יש לו שתי סיבות. הא' מצד עצם מצות תלמוד תורה, וכפי שאנו אומרים בברכות התורה וציוונו לעסוק בדברי תורה, כמו שכתוב (דברים ו, ז) ושיננתם לבניך ודיברתם בו וגו', ולמדתם אותם (שם ה, א), אך בנוסף לחיוב עסק התורה מצד עצמו, זה גם עצה ורפואה נגד היצר הרע.

חובת העבודות לנצל הזמן והכוחות

וידוע כי שלמות האדם היא כשמנצל את כל הזמן, וכל רגע מנוצל לקיים מה שהתורה מחייבת, בניצול הזמן, וגם באיכות העבודה.

וכבר נאמר (ויקרא כה, נה) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם, ודרשו חז"ל (ב"מ י, א) ולא עבדים לעבדים, ומדובר שם גם לגבי עבדים כנענים, דהיינו שהעבודות שלנו להקב"ה היא עבודת גמורה, כמו עבד כנעני, שכל הכוחות של העבד משועבדים לאדון. וחיובי העבודות הם כל התרי"ג מצוות, שאנו חייבים לקיימם עם כל הכוחות.

וכן אנו אומרים בהנני מכוון לפני הנחת תפילין, שכל כוחותי ומחשבותי יהיו משועבדים לעבודתו יתברך, ואין זו מידת חסידות, אלא זהו חיוב העבודות, כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם.

וצריך לנצל את כל הזמנים, וכל הכוחות, כפי שכבר הזכרנו בשם מרן הגר"ח מברסק זצ"ל על מה שאמרו בגמרא (סנהדרין צט, א) כי דבר השם בזה וגו' כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, ואמר רבי חיים כי הדברים אמורים לא רק על ביטול זמן, אלא גם באיכות, אם אדם יכול להיות דבוק בתורה בריכוז המחשבה בהבנה בהעמקה יותר, והוא מתעצל ואינו מתעמק, זהו גם כן בכלל האמור כי דבר השם בזה, שהוא לא מחשיב את התורה, ואין זה מעניין אותו.

המתיקות והמשיכה לעסק התורה

ובאמת לימוד התורה מעניין ומושך, ויש סקרנות לדברי תורה, וגם יש מתיקות בתורה, כמו שכתוב (תהלים יט, יא) "ומתוקים מדבש", והיינו יותר מדבש, כי דבש אי אפשר לאכול ממנו הרבה, ואם אוכלים הרבה דבש זה נמאס, אבל מתיקות התורה לעולם אינה נמאסת, ואדרבה כל מה שיותר עוסקים בתורה זה יותר מתחשק ומרגישים יותר טעם והנאה גדולה יותר. זהו כוח התורה, וזהו מתוקים מדבש.

ומצינו עוד שהתורה נמשלה גם ליון, ולחלב, ולמים, וללחם, כמו שכתוב (ישעיה נה, א) הוי כל צמא לכו למים, ובהמשך הפסוק שם יין וחלב, וזה נדרש על דברי תורה כדאיתא בכמה מקומות, וכן בשיר השירים (ד, יא) דבש וחלב תחת לשונך, ובמשלי (ט, ה) לכו לחמו בלחמי ושתו בייך מסכתי, והם משלים על כל מיני חלקי התורה, בנגלה ובנסתר, יש הרבה חלקים בתורה, והם משולים לכל הטעמים הנזכרים.

אך מלבד המתיקות יש גם סקרנות, שלימוד התורה מעניין מאד, כמו שכתב רש"י על הפסוק (דברים ו, ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום, כדיוטגמא חדשה שהכל רצין לקראתה, והיינו כמו חוק חדש מהמלך שכולם מתעניינים בו, ורוצים לדעת מהו, כך דברי תורה מעניינים, וכן בפרשת והיה אם שמוע (שם יא, יג) אשר אנכי מצווה אתכם היום, פירש רש"י שהיה עליכם חדשים כאילו שמעתם בו ביום, וכך היא המציאות באמת, שדברי תורה מאד מסקרנים ומעניינים.

ובשימוש חכמים יש שני עניינים: ידיעות, והבנה. כי מלבד ידיעת הגמרא הפשוטה יש עוד הרבה ידיעות בראשונים ובאחרונים כגון קצות ונתיבות ורבי עקיבא איגר, וצריכים רב לזה. וגם להבנה צריכים שימוש חכמים איך להבין את עומק הדברים עם שכל הישר.

ויש עוד שימוש חכמים לגבי ההנהגה, איך ההנהגה הראויה, וזה ענין נוסף, אך כאמור בשימוש בתורה יש שני עניינים, הידיעות וההבנה.

חזרת השיעורים – דיבוק חברים

דיבוק חברים שזה יותר מרבותי, אין הכוונה על הידיעות, שבו לא שייך מחברי יותר מרבותי, אלא הכוונה על ההבנה, שדיבוק חברים מוסיף בהבנה, כשחוזרים עם חבר על השיעור, החזרה נותנת יותר בהירות והבנה במה ששמעו בשיעור. וידוע שהיו כאלה שבבחרותם חזרו הרבה פעמים על השיעורים, כי רבים היו מבקשים מהם לחזור איתם, וחזרו על השיעורים עם כל מי שביקש מהם, ויצאו גדולי תורה מיוחדים!

זהו הענין של דיבוק חברים, שנותן יותר בהירות בהבנה.

פלפול התלמידים – בהסברה לחברים

וגם פלפול התלמידים מוסיף הבנה לרב, כי התלמידים שואלים אותם שאלות שלא חשב עליהם, וצריך להסביר להם, וכל הסברה מוסיפה לרב עצמו יותר בהירות, ומקבל יותר הבנה על ידי שאלות התלמידים.

אבל זה שייך לא רק לרב, אלא גם התלמידים בינם לבין עצמם, אם אחד מבין יותר והשני מבין פחות, הרי הוא כמו רב והשני כמו תלמיד, וכשהשני שואל ומבקש שישביר לו, זה שימוש חכמים אצל השואל ופלפול התלמידים אצל המסביר, ויש לו בזה תועלת של פלפול התלמידים, ואם שניהם שווים בהבנה זה דיבוק חברים שגם כן מוסיף בהירות, אבל מי שצריך להסביר למי שלא מבין זה מוסיף עוד יותר בהירות.

ולכן צריך סבלנות עם חברים, וכשאחד שואל את השני ומבקש שישביר לו את השיעור, צריך לדעת כי בזה שמסביר לו הוא עושה חסד לא רק עם המבקש, אלא גם הוא בעצמו זן תועלת גדולה מאד בשבילו! כי ההסברה ופלפול התלמידים מוסיף בהירות יותר מכולם.

ומעשה שהיה בתלמיד חכם גדול שביקשו ממנו ללמד ילדים בגיל צעיר כמו כיתה ו', ושאל את מרן החזון איש זצ"ל האם זה כדאי, ואמר לו החזון איש שזה כדאי לא רק מצד זיכוי הרבים, אלא בשבילו ולתועלתו, כי יצטרך להסביר להם גם דברים פשוטים שלא חשב עליהם כלל כשלמד לעצמו, והילדים שואלים שאלות שהוא לא היה שואל אותם, וכשמסביר להם זהו פלפול התלמידים שיש בו תועלת גדולה מאד.

גם חשוב מאד להכין לפני השיעור את הגמרא ר"י ותוספות, ויש גמרות שצריך להכין פעמיים, מפני שזה סוגיות מסובכות קצת, וכדאי להכין אותם פעמיים. עד כאן דיברנו בנוגע על תורה.

עבודת התפילה בהרגשת הלב

ויש גם עבודה, עבודה שבלב, ולעבדו בכל לבבכם (דברים יא, יג), עבודה שבלב זו תפילה (תענית ב, א), ולפי דעת הרמב"ם בתחילת הלכות תפילה זו מצות עשה דאורייתא להתפלל בכל יום.

ועבודה שבלב צריכה להיות עם הלב, אבל מי שאומר רק את המילים ולבו בל עמו, בלי איזה התעוררות של הלב, זו לא עבודה שבלב, רק עבודה שבה, וצריך שתהיה עבודה שבלב קצת להבין ולהרגיש מה שהוא אומר ומבקש, וכמו שכתב המסילת ישרים בפרק י"ט כי מי שהוא בעל שכל נכון במעט התבוננות ושימת לב יוכל להרגיש בתפילה שהוא עומד ומדבר עם הקב"ה כדבר איש אל רעהו ומבקש ממנו דבר ומחכה שיענה לבקשתו, ויש אנשים כאלה שתפילתם היא במדרגה זו.

ויש עוד מדרגה שכתוב בשולחן ערוך (או"ח צח, א) שהתפילה היא בהתפשטות הגשמיות וקרוב למעלת הנבואה, כמו שידוע על החזון איש והבריסקער רב שבשעת התפילה כל החושים בטלו אצלם, ולא הרגישו ולא שמעו כלום ממה שנעשה סביבם, ומעשים שהיו שדיברו אליהם בשעת התפילה והם לא שמעו כלל מרוב שהיו שקועים בתפילתם, עד כדי כך שייך כזה ריכוז בהתבטלות כל החושים הגשמיים, וזו מדרגה.

אבל יש עוד הרבה מדרגות בתפילה קודם המדרגה הזאת, שתהיה עבודה שבלב, וגם מקום התפילה, במקום רינה שם תהא תפילה (ברכות ו, א), במקום קבוע (שם ו, ב), ובמקום שלומדים (שם ח, א), להתפלל בציבור, עם כוונה. זוהי עבודת התפילה.

צורת הדיבור בנחת עם הבריות

והדבר השלישי גמילות חסדים, בין אדם לחברו, זה דבר גדול מאד, כגון לקבל כל אדם בסבר פנים יפות (אבות א, טו), ושיהא דיבורו בנחת עם הבריות (יומא פו, א), כמו שכתב באיגרת הרמב"ן שכל דבריו יהיו בנחת, וכבר נאמר (קהלת ט, יז) דברי חכמים בנחת נשמעים, צורת הדיבור שיהיה בנחת, שהשני ירגיש נעים כשאני מדבר איתו.

להיזהר מכל ביקורת על אחרים

ויש עוד דבר בין אדם לחברו שקשה מאד לקיים, אבל אפשר להתרגל בזה, וכשמתרגלים זה לא קשה: להיזהר שלא לדבר דברי ביקורת על אחרים. ובתחילה קשה מאד להיזהר מזה, מכל מה שיכול להיות ביקורת על מישהו, ואפילו ביקורת אמיתית שאינה שקר, אבל היא ביקורת, שיש למישהו איזה חיסרון שלמות ומדברים על כך.

ואפילו אם אחרים לא שומעים, וגם מי שמדברים עליו אינו יודע כלל מזה, כי אם זה ייודע לו ויגיע אליו הרי זה גורם צער וזה ממש לשון הרע, אבל אפילו שהוא לא שומע ולא יודע כלום, הרי אין שום תועלת מהביקורת וזה לשון הרע, ועל כך נאמר (תהלים לד, יד) נצור לשונך מרע! וזה דבר שקשה מאד להיזהר בו אבל כשמתרגלים זה לא קשה.

והחפץ חיים בשמירת הלשון (שער התבונה פ"ג) כתב "ואם לפעמים יהיה מוכרח לדבר אודות מי, יהיה בתכלית הקיצור ולא יאריך. וכזה שמעתי על הגאון רבי רפאל מהמבורג, שארבע שנים קודם פטירתו סילק מעל עצמו עול הרבנות, וכשהיו אנשים נכנסים אצלו, ביקשם שלא ידברו בביתו אודות שום איש. וכזה שמעתי על גדול הדור אחר, שהיה זהיר מאד שלא יישמע על פיו שום שם איש", עד כדי כך היה נזהר שלא להזכיר שם של אדם, כדי שלא יגיע לידי איזה אבק לשון הרע שיכול להיות.

לדון לכף זכות גם בלב

ועל כל פנים זה דבר שכדאי מאד להתרגל בו, שלא להוציא מהפה מילת ביקורת על מישהו, וגם בלב לדון לכף זכות, כפי שכבר הזכרנו מדברי הגמרא (שבת קכז, ב) שמי שדן אחרים לכף זכות אזי מידה כנגד מידה גם בשמים ידונו אותו לכף זכות, ומובא שם בגמרא מעשה באחד שדן לכף זכות בדבר שהזכות היה לא שכח ולא מסתבר כלל, ואף על פי כן הוא תלה לזכות שיש איזה סיבה רחוקה שמחמתה לא נתנו לו את מה שמגיע לו, ולבסוף נתברר שבאמת כך היה, וזו הייתה הסיבה, ואמרו שם על זה, ואתה כשם שדנתני לזכות המקום ידן אותך לזכות.

מידה כנגד מידה, כזה רווח והצלחה זוכים על ידי שדנים בלב לכף זכות! על ידי מה שבלבי אני לא חושד בו אלא דן אותו לכף זכות, והרי בשמים יודעים את מה שאני חושב, השם יודע מחשבות אדם (תהלים צד, יא), ומידה כנגד מידה גם בשמים דנים אותי לכף זכות, בכל ההתנהגויות שאני נכשל, בשמים דנים לזכות, שאני שוגג או אנוס ואינני אשם.

וזה דברים ששייכים מאד לכל אחד ואחד בכל רגע ורגע, לא לדבר ביקורת על אחרים וגם בלב לדון לכף זכות. ובאמת זהו מה שכתוב (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, ובמסילת ישרים פרק י"א כתב כמוך ממש, ומי שאוהב את השני 'כמוך' זה לא קשה לו, וממילא כל הנהגתו היא עם סבר פנים יפות, וכף זכות, כי זה כמוך, כמוך ממש!

אלו הם הדברים, וכפי שהקדמנו לא באנו לומר תוכחה אלא עצה טובה איך להיות בשלמות, אך בפרט סדר המוסר זה הכרחי, והוא ממש פיקוח נפש רוחני, כמובן יש ללמוד בספר מוסר שמעניין, כי לימוד שמשעמם אינו משפיע, אבל יש הרבה ספרי מוסר ויש הרבה חלקים שמעניינים, ויש אנשים שהכל מעניין אותם, וכל אחד לפי טבעו יכול למצוא ספר מוסר שמעניין וישפיע עליו להיות בעל מדרגה, אם כן אשרינו מה טוב חלקנו שזה בידינו ואנו יכולים להיות בעלי מדרגה בעזרת השם.

לעילוי נשמת הרבנית מרת אסתר
ב"ר משה צבי הכהן פלונצ'ק ע"ה
פ"ת - אנטוורפן - בני ברק

נדבת ידידינו הרב נפתלי יצחק אורלנצ'יק שליט"א
לע"נ חמיו הרה"ח ר' שמואל זאב ב"ר יוסף מאיר ז"ל - נלב"ע ח"י שבת תשע"ה
וחמותו מרת איטה ב"ר יעקב ע"ה - נלב"ע ל' שבת תשע"ד

לעילוי נשמת
מרת אסתר ב"ר יצחק וואלף ע"ה
לונדון - בני ברק

לעילוי נשמת מרן הגאון הגדול רבי יעקב ב"ר צבי יהודה אדלשטיין זצוק"ל. נלב"ע כ"ז שבת תשע"ז - תנצב"ה